

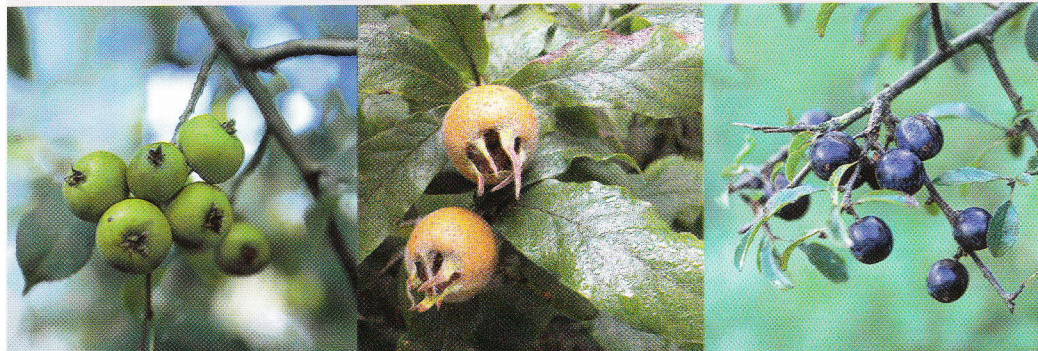

Het pitje en de kano

Inheemse bomen en struiken beschreven

Buiten een forse reeks bramen en een aantal dwergstruikjes kennen Nederland en Vlaanderen ruim honderd soorten bomen en struiken. Voor het eerst is alle beschikbare informatie over die soorten in één boek bijeengebracht.

Tekst Bert Maes / Beeld Bert Maes en Gerard Grimberg

Wilde appel

Mispel

Sleedoorn

In Nederland en Vlaanderen komen in totaal circa honderd soorten inheemse bomen en struiken voor. Daarin zijn de ruim 250 bramensoorten niet meegerekend. Ook de dwergstruiken zoals de bosbessen, heide en heidebremmen vallen daar buiten. Het boek **Inheemse bomen en struiken in Nederland en Vlaanderen**, onder eindredactie van Bert Maes, geeft van al die honderd soorten, en vaak ook ondersoorten, variëteiten en hybriden, uitvoerige beschrijvingen. Daarmee geeft het boek als eerste een volledig overzicht van de inheemse boom- en struiksoorten in de lage landen.

Niet vanzelf teruggekeerd

De beschreven soorten zijn de houtige gewassen die na de laatste ijstijd de lage landen op eigen houtje hebben bereikt, soms met behulp van vogels, water en wind. Vergeleken met de naar schatting drieduizend exoten die in de lage landen zijn aangeplant, is de natuur hier niet ruim bedeed. De soortenrijkdom van het Tertiair, de periode van vóór de ijstijden, is wat dat betreft niet vanzelf teruggekeerd. De remigratie van de soorten is onder meer belemmerd door de aanwezigheid van de Pyreneeën en Alpen.

In de inleidende hoofdstukken van het boek wordt aandacht geschonken aan die vegetatiegeschiedenis en de invloed daarop van de mens, vooral sinds het begin van de landbouw in de Nieuwe Steentijd. Bijzonder in het boek is het onderdeel over de archeobotanie bij iedere soort of ieder geslacht.

De vondst van een pitje van de wilde peer uit de Nieuwe Steentijd leert dat die soort daar ook echt vijfduizend jaar geleden voorkwam. Vruchten van de linde en een boomstamkano van de linde van meer dan zeventien duizend jaar oud, gevonden bij opgravingen langs de Betuweroute, leveren een bewijs voor het natuurlijk voorkomen van de soort in ons land.

In het boek zijn opgravingen opgenomen van de wilde kardinaalsmuts, wegedoorn, wilde gagele, iep, taxus en Gelderse roos. De betekenis van de archeologie voor onze plantenkennis komt hierdoor duidelijk naar voren.

Met behulp van DNA-onderzoek is zelfs de herkomst van oude eikengroeiplaatsen afgeleid. Zo weten we dat de voorouders van de zomer- en wintereiken op de Veluwe dertienduizend jaar geleden vertrokken vanuit Spanje en die van de Achterhoek vanuit Italië.

Anderzijds is uit onderzoek gebleken dat enkele soorten in de lage landen als autochtone bomen en struiken waarschijnlijk zijn uitgestorven. Dat zijn onder meer: grove den, koraalmeidoorn en schijnkraagros. In Vlaanderen zijn ook stekelige muizendoorn en de taxus weer verdwenen. Door het intensieve onderzoek zijn er ook nieuwe soorten gevonden, zoals: schijnkoraalmeidoorn, schijnegelantier, wigbladige roos, ruwe viltroos en schijnhondsroos. De uitgestorven schijnkraagros werd in het Nationaal Herbarium aangetroffen en was eveneens tot dan toe onbekend.

Aanvulling op standaardboeken

Een ruwe telling leert dat in het overzicht van **Nederlandse Dendrologie** van Boom zo'n vijftig inheemse taxa ontbreken. In dit dendrologische standaardwerk ligt de keuze namelijk op soorten en cultivars die in de handel verkrijgbaar zijn of in parken en collecties staan. Overigens zijn inmiddels de meeste inheemse soorten waarvan autochtone populaties voorkomen in de handel en verkrijgbaar via 'Bronnen Bomen' en 'Bronnen voor Nieuwe Natuur' (Staatsbosbeheer).

Ook de bekende **Heukels' Flora**, bedoeld als volledig overzicht van de inheemse planten in ons land, mist zeker vijftig inheemse houtgewassen. Dit zijn deels weer andere dan de gemiste soorten in **Nederlandse Dendrologie**. Floristen zijn van ouds vooral gericht op de spontane kruidenflora. Dat heeft zijn weerslag op de samenstelling van flora's.

Grensgevallen

Het boek **Inheemse bomen en struiken in Nederland en Vlaanderen** beschrijft in het kort ook een aantal exoten die spontaan in het landschap voorkomen, zoals: appelbes, Amerikaans krentenboompje, witte esdoorn, Amerikaanse eik en Chinese boxdoorn. Daarnaast zijn

de echte grensgevallen – soorten die net over de Nederlandse of Vlaamse grens voorkomen – opgenomen, zoals: meelbes, elsbes, moerasrozemarijn, Europees krentenboompje en zwart peperboompje. Verder staan er nog soorten in het boek die verwarring kunnen opleveren met inheemse soorten. Bedoeld worden hier: suikeressdoorn, Japanse berberis, de wilgensoort 'Amerikaantje' en enkele hybriden van populieren, linden en wilgen.

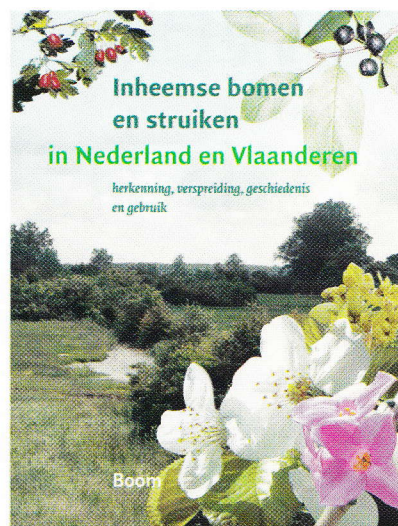
Bedreigde flora

Wat is nu het belang van de oorspronkelijk inheemse bomen en struiken? Een veelgestelde vraag. Allereerst heeft het onderzoek een stukje statistiek opgeleverd. Naar schatting is nu minder dan 5% van de bomen en struiken in Nederland en Vlaanderen nog autochtoon. Van de circa 110 soorten is de helft zeldzaam en merendeels bedreigd in hun voortbestaan.

Een aanname is dat de populaties van bomen en struiken die hier al vele eeuwen voorkomen en een natuurlijke genetische selectie hebben ondergaan, extra goed zijn aangepast aan de milieumomstandigheden. Zo hebben autochtone meidoorns minder last van meeldauw en bacterievuur. Maar ook al kennen we niet alle ins en outs, alleen al vanwege de zeldzaamheid is behoud geboden. Wat weg is, is weg en komt nooit meer terug.

Een interessante ontwikkeling is dat twee dagen voor het uitkomen van het boek de Nederlandse genen- en zaadbank werd geopend door minister Veerman van LNV. Deze bank is opgezet in een bos bij Roggebotzand, gemeente Dronten in de Flevopolder en telt voorlopig veertig soorten bomen en struiken van diverse herkomsten van autochtone populaties. Het plantmateriaal kan over enkele jaren worden benut voor uitgangsmateriaal. Daarmee kunnen dan weer verarmde natuurgebieden en landschappen worden versterkt en aangevuld.

Inmiddels wordt ook gewerkt aan de nieuwe achtste **Rassenlijst voor Bomen**. Hierin zullen aanvullingen van autochtone herkomsten worden opgenomen. ■

In de fraaie entourage van het Arboretum van Kalmthout is op 19 mei het boek **Inheemse bomen en struiken in Nederland en Vlaanderen** gepresenteerd. T&L besteedde de afgelopen vijftien jaar geregeld aandacht aan de inheemse en autochtone houtige gewassen. In die periode is in Nederland én Vlaanderen veel onderzoek verricht naar oorspronkelijke groeiplaatsen. Vlaanderen zal dit jaar zelfs gebiedsdekkend in kaart zijn gebracht; Nederland zit ongeveer op de helft.

De vergaarde kennis is door zeven auteurs uit Nederland en Vlaanderen bijeengebracht. De auteurs zijn: Jan Bastiaens, Otto Brinkkemper, Koen Deforce, Chris Rövekamp, Paul Van den Breemt, Arnout Zwaenepoel en Bert Maes die ook de eindredactie voerde. Het boek van 376 pagina's bevat vele tabellen en kleurenfoto's van bloemen, bladeren en vruchten. Ook zijn foto's van de boom of struik in situ gegeven. En van verschillende soorten zijn de nog altijd onovertroffen en fraaie tekeningen uit de oude Duitse bomenboeken van Willkomm (1880) en Hempel und Wilhelm (1898) weergegeven. Van vrijwel alle soorten zijn verspreidingskaartjes opgenomen.

Inheemse bomen en struiken in Nederland en Vlaanderen is een uitgave van Uitgeverij Boom in Amsterdam, ISBN 90 85 0617 68, €34,50.